

נייר עמדה בנושא

חוק זכויות התלמיד התשס"א-2000

הרקע והדילמה

עד לחקיקתו של חוק זכויות התלמיד התשס"א-2000 הוסדרו מערכת היחסים בין מערכת החינוך ובין תלמידי ישראל במסגרת חוק לימודי החובה התש"ט-1949, ובמסגרת תקנונים של משרד החינוך.

חקיקת חוק זכויות התלמיד יצרה שלושה שינויים במצב הקיים:

1. **"שיח זכויות" במקום "שיח חובות"**: נורמות חינוכיות אשר הוגדרו עד אז כ"חובות המורים", הוגדרו מעתה (בעקבות הניסוח שבאמנה לזכויות הילד של האו"ם) כ"זכויות התלמידים".

2. **חקיקה במקום תקנונים**: נורמות חינוכיות רבות אשר הוגדרו עד אז על ידי תקנונים פנימיים של משרד החינוך, ואשר חריגה מהן טופלה במסגרת וועדות חינוכיות, אוגנו בחקיקה ראשית וטופלו מעתה בין כותלי בתי המשפט.

3. **סעיף איסור האפליה**: סעיף איסור האפליה אשר היה חלק מחוק לימודי החובה התש"ט-1949 הועבר לחוק זכויות התלמיד.

בימים אלה נידונה הצעת החוק איסור הפליה בחינוך וביטול חוק זכויות התלמיד (תיקוני חקיקה), התש"ע-2010 של חברת הכנסת עינת וילף המבקשת לבטל כליל את חוק זכויות התלמיד, ולהעביר את סעיף איסור האפליה חזרה לתוך חוק לימודי החובה התש"ט-1949. ראוי לציין כי אין חולק על חשיבות הנורמות שבחוק זכויות התלמיד. הויכוח נעוץ בשאלה האם יש להגדיר נורמות אלו כ"זכויות התלמידים", והאם בית המשפט הוא המקום הראוי לאכוף אותן.

נייר עמדה זה בוחן את השאלה האם שני השינויים שיצר חוק זכויות התלמיד התשס"א-2000 ראויים מנקודת מבט יהודית או שראוי לבטלן.

"מבט יהודי" על היחסים הראויים בין מורים לתלמידים

מנקודת מבט יהודית מערכת היחסים בין מורה לתלמיד כוללת את האלמנטים הבאים¹:

1. **על המורה לכבד את תלמידו כמו שמכבד את עצמו**: "אמרו חכמים יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וצריך אדם להיזהר בתלמידו ולאזהבם שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם הבא"².

2. **על התלמיד לכבד את מורו כמו "כבוד שמים"**: המבט היהודי מלמד אותנו כי היחס בין מורה לתלמידו אינו דיאלוג ושיתוף בין שווים. מעמד המורה צריך להיות גבוה וחשוב יותר, עד כי אמרו כי את המורה יש לכבד אף יותר מן ההורים: "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו יתר מאביו, שאביו מביאו לחיי

העולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא³, ואף השוו חכמים את כבוד המורה ל"כבוד שמים"⁴. יחסים אלו נתפסים כהכרחיים בכדי שתלמיד ירצה ללמוד ממורו⁵.

פגמים בחוק זכויות התלמיד במתכונתו הנוכחית

מנקודת מבט תורנית לחוק זכויות התלמיד כמה פגמים במתכונתו הנוכחית:

- שיח זכויות פוגם בכבוד הראוי מורים:** ככלל היהדות מעדיפה להשתמש בשיח חובות על פני שיח זכויות. העדפה זו מקבלת משנה חשיבות בשדה החינוך, משום ששיח זכויות מעמיד את התלמיד במרכז, ומקנה לו מעמד עדיף על מורו. מעמד זה פוגע בכבוד הראוי למורה, ומקשה על ההליך החינוכי.
- משפטיזציה פוגמת בכבוד הראוי למורים:** ההלכה היהודית קובעת כי לתלמיד מותר לתבוע את מורו אם הלה גרם לו להפסד כספי⁶. יחד עם זאת מדגישה ההלכה כי יש לעשות כל מאמץ לפתור את סכסוך בין תלמיד למורו ללא היזקקות לערכאה המשפטית. כמו כן, מדגישה ההלכה כי במידה וכן מתקיים הליך שיפוטי יש להקפיד למזער ככל הניתן את הפגיעה בכבוד המורה במהלכו. יתירה מכך, ניתן לתבוע מורה בבית משפט רק על עוולות חד משמעיות, ולא על פעולות הנתונות לשיקול דעת חינוכי או אחר⁷. קביעת בית המשפט כברירת המחדל לדיונים בין תלמיד למורה פוגם בכבוד המורים בצורה לא מידתית, וממיר יחסי כבוד הערכה ודיאלוג בהקצנה וזכחות עליהם אמור חכמים: "כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם שכניה"⁸.

עמדת רבני צהר היא כי יש להמיר את "שיח הזכויות" שבחוק ל"שיח חובות", וכי יש לדון בהפרות של חובות המורים במסגרת וועדות חינוכיות בלבד.

הצעה מעשית

- סעיף 10** (אמצעי משמעת הולמים ומכובדים), **סעיף 13** (הקמת מועצת תלמידים) ו**סעיף 14** (חובת סודיות) יבוטלו, ויטופלו על ידי בית הספר ועל ידי וועדת המשמעת המחוזית כפי שיקבע השר.
- סעיף 8** המעניק זכות ערר לבית המשפט לעניינים מנהליים על החלטת הוועדה החינוכית המחוזית להשעות תלמיד לצמיתות יבוטל. השר יתקן ערכאת ערעור חינוכית נוספת תמורת אפשרות זאת.

צהר לחקיקה

מבט יהודי לחקיקה בישראל

¹ מסורת ישראל עסקה ביחס שבין הרב לתלמידו. עקרונות אלו יפה כוחם לכל המורים המחנכים לערכים ולדרך ארץ.

² רמב"ם הלכות תלמוד תורה ה, יב.

³ שם הלכה א.

⁴ פסחים קח ע"א.

⁵ שבת ל ע"ב.

⁶ שו"ת כתב סופר יורה דעה סימן קז.

⁷ שם.

⁸ סנהדרין קי ע"א.